

doi.org/10.31392/UDU-nc.series14.2023.30.07
УДК 378.091.3:373.5.011.3-051]:78

*Гризоглазова Т. І.*¹

Інноваційне спрямування підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання

У статті актуалізується інноваційна спрямованість професійної підготовки фахівців в галузі музичної освіти. Висвітлюється зміст та особливості впровадження педагогічних технологій у процес фортепіанного навчання майбутніх учителів музики. Розглянуті педагогічні технології – особистісно-орієнтованого, розвивального, проблемного навчання, проектна технологія та технологія створення ситуації успіху – націлені на підготовку сучасного фахівця, здатного до критичного мислення, самостійної, продуктивної діяльності, відкритого до нововведень та змінних умов.

Ключові слова: інновація, майбутні учителі музичного мистецтва, педагогічні технології, фортепіанне навчання.

Вступ. Модернізація сучасної вітчизняної освіти відзначається особливою увагою до особистості, розвитку її творчого потенціалу, самостійності, самореалізації, що висуває нові вимоги та актуалізує питання оновлення змісту підготовки фахівців мистецької спрямованості. У цьому контексті особливої значущості набуває інноваційний підхід в музичній освіті, який передбачає оновлення навчального процесу, використання перспективних нововведень у традиційну систему, оптимальних та ефективних способів навчальної діяльності студентів.

Інноваційний підхід спрямований на особистісний розвиток студентів, набуття нових знань та умінь на основі формування самостійного мислення, здатності до проблемно-пошукової діяльності, рефлексії, зменшення частки репродуктивної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базовим підґрунтям для осмислення інноваційної діяльності в сфері освіти стали дослідження В. Андрущенко, М. Анісімова, І.Беха, Н. Волкової, С. Гончаренка, Л. Даниленко, І.Дичківської, І.Зязюна, О. Козлової, В. Кременя, Ю. Максимова, І.Підласного, Г. Селевко, С. Сисоєвої та ін.

Питання якісного оновлення підготовки вчителів музичного мистецтва висвітлюються в наукових роботах учених, які досліджували особливості впровадження інновацій у процес музичної освіти учнів та студентів (О. Єременко, К. Завалко, А. Козир, В. Лабунець, В. Міщанчук, О.Олексюк, Г.Падалка, Л.Паньків, Сі Даофен, Т. Турчин, В.Черкасов, О.Щолокова та ін.). Однак, недостатньо висвітленими є питання впровадження інноваційних технологій у процес фортепіанного навчання майбутніх учителів музичного мистецтва. Нині фахівці даного профілю недостатньо володіють інноваційними способами власної діяльності, що вказує на відповідні недоліки їхньої професійної підготовки.

Метою статті є висвітлення особливостей впровадження інноваційних технологій у процес фортепіанної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва.

¹ **Гризоглазова Таміла Іванівна**, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, <https://orcid.org/0000-0002-8214-0976>

Виклад матеріалу. Поняття «інновація» (англ. «innovation») означає оновлення, продукування нових ідей, новий підхід, якісне вдосконалення та якісні зміни у навчальному процесі. Інновації, на думку С. Гончаренка, виражаються в нагромадженні різноманітних нововведень в освітньому просторі, які приводять до змін, трансформації змісту та якості освіти. Ініціативи виникають в ході пошуку найбільш перспективних засобів педагогічної діяльності, апробації нових прийомів навчання [5, с.195].

“Педагогічна інноватика полягає у постійному пошуку і впровадженні нових максимально ефективних технологій навчання і виховання, результатом яких має бути формування високо адаптованої до змінних умов, активної творчої особистості, яка вміє аналізувати, долати будь-які труднощі”[1, с.10].

На думку І. Дичківської, нове характеризують такі ознаки:

- актуальність (важливість, нагальність);
- ефективність (засвідчує об’єктивну можливість за допомогою новацій розв’язувати завдання, заради яких вони були створені);
- оптимальність (свідчить про найвищу ефективність створення нового способу діяльності, а також про змогу з його оптимальним шляхом розв’язувати проблеми) [1, с.11]

Визначальним у інноваційній педагогічній стратегії музичної освіти є її спрямування на особистісний розвиток суб’єктів навчання та впровадження відповідних технологій. Як зазначають дослідники, педагогічна технологія – це проєктування навчального процесу, засноване на використанні сукупності методів, прийомів і форм організації навчальної діяльності, що підвищують її ефективність та результативність.

Впровадження педагогічних технологій у процес фортепіанного навчання вимагає відходу від значної кількості пасивно-репродуктивних способів діяльності, визначає необхідність такої роботи з музичним матеріалом, згідно якої з максимальною повнотою виявляється творча активність, самостійність та ініціатива студента. Мова йде про надання йому певної свободи й незалежності в навчально-освітньому процесі - тієї свободи і незалежності, яка була б пропорційною рівню розвиненості його загальних, спеціальних здібностей та інтересів. Натомість, необхідним є розвиток у студентів таких особистісних якостей, які б допомогли їм адаптуватися в нестандартних ситуаціях, піднятися на рівень, необхідний для навчально-виконавської діяльності у більш широкому діапазоні якісного виміру. Важливо виховати студента як мислячу особистість, здатну до пошуку, зустрічі з новим і невідомим, спрямовану на досягнення успіху власними зусиллями, - це вимога, що висувається сьогодні перед сучасною музичною освітою.

З-поміж значної кількості педагогічних технологій розглянемо особливості впровадження у процес фортепіанного навчання технології особистісно-орієнтованого, розвивального, проблемного навчання, проєктної технології та технології створення ситуації успіху.

Суть ідей особистісно-орієнтованої технології полягає у ствердженні суб’єктної ролі студента, який стає вже не пасивним виконавцем, а активним учасником процесу навчання.

Основні завдання проєктування особистісно-орієнтованого фортепіанного навчання полягають у:

- *вивченні педагогом суб'єктного досвіду студента*: інтересів, прагнень, уподобань, музичних здібностей, самооцінки, знань, умінь та навичок з метою максимального їх розкриття, адже він має допомогти йому стати “проєктувальником індивідуальної траєкторії... особистісного розвитку” [6, с. 34], закласти механізм самореалізації, повного розкриття музично-творчих здібностей, набуття ним власного “Я”.

- *створенні особистісно орієнтованих ситуацій у фортепіанному навчанні* як важливої умови особистісних проявів студентів у розв'язанні навчальних завдань, виявленні помилок, виконавських недоліків тощо. Іншими словами, в таких ситуаціях формується суб'єктний навчально-виконавський досвід майбутнього фахівця з музичного мистецтва;

- *розвитку ініціативи, самостійності, творчої активності студента*;

- *створенні умов для досягнення кожним студентом відповідного успішності*;

- *розвитку рефлексії навчально-виконавської діяльності*, яка спроможна забезпечувати можливість для саморозвитку, творчої самореалізації;

- *створенні на заняттях ситуацій взаємодії, діалогу, співпраці*, які дають можливість студенту виявити ініціативу, творчу активність, самостійність.

Варто зазначити, що протилежною щодо особистісно-орієнтованого підходу є авторитарна позиція педагога з переважанням репродуктивних методів, неусвідомлених студентом виконавських дій. Такий тип навчання не містить особистісно-орієнтовного спрямування, головною метою якого є становлення суб'єктності студента.

Розвивальне навчання – це такий тип навчання, в якому розвиток студента як суб'єкта особистої діяльності є прямою і основною метою. Зміст, принципи та методи навчання спрямовуються на досягнення найбільшої ефективності розвитку його навчально-виконавських можливостей.

Даний тип навчання активізує та забезпечує оптимальні умови для розвитку студента: вміння самостійно осмислити музичний твір, знаходити відповідні рішення проблемних завдань у створенні власної інтерпретації, творчо застосовувати набуті знання в нових умовах тощо.

Система розвивального навчання має спиратись на наступні принципи:

- *збільшення обсягу навчального матеріалу*, розширення репертуару за рахунок більшої кількості музичних творів різних жанрів та стилів. Осягненню обсягу репертуару сприятимуть такі форми роботи як читання з аркуша та ескізне вивчення музичних творів. Розвиваюча дія даного принципу сприятиме збагаченню знань, виконавських навичок студента, поліпшенню процесів музичного мислення, пам'яті, уваги;

- *здійснення навчання на більш високому рівні складності*, що перевершує середній, має дієвий розвивальний ефект та забезпечує поступове досягнення вищого ступеня розвитку;

- *прискорення темпів опрацювання навчального матеріалу* – підвищення інтенсивності його засвоєння; відмова від непомірно довготривалих термінів роботи над музичними творами, установка на оволодіння необхідними виконавськими вміннями і навичками в стислі відрізки часу;

- *відхід від пасивних, репродуктивних способів діяльності*, які, на жаль, мають доволі широке розповсюдження; необхідність такої роботи з музичним матеріалом,

у якій з максимальною повнотою проявлялися б самостійність, творча ініціатива піаніста-виконавця;

- *принцип усвідомлення та осмислення процесу навчання*. Суть цього принципу полягає у розвитку свідомого ставлення з боку студента до фортепіанного навчання, осмислення завдань та власних навчально-виконавських дій. Даний принцип передбачає спрямування педагогічних зусиль на усвідомлення студентом художньої мети, вдумливої роботи над інтерпретацією музичного твору, на мобілізацію слухової уваги, музичного мислення; спонукання до самостійних, творчих пошуків;

- *принцип проблемності* у навчанні передбачає залучення студентів до розв'язання проблемних завдань, створення педагогом проблемних ситуацій. У ході пошукової діяльності студент спрямовує свої зусилля на знаходження необхідних способів виконання музично-виконавських завдань, робить висновки, порівняння. Розвивальна дія такого типу навчання значно підвищується. У ході вирішення проблем у майбутніх учителів музичного мистецтва розвивається пізнавальна активність, самостійність мислення, музичні та творчі здібності. Засвоєні студентом знання, уміння та навички, які він отримав в ході розв'язання проблемних завдань значно міцніші, аніж набуті в умовах традиційного навчання;

- *принцип активності* передбачає активність студента у процесі фортепіанного навчання. Одночасно це вимагає і активності педагога. В основі даного принципу лежить розуміння того, що без активних зусиль з боку студента процес його фортепіанного навчання не матиме відчутних результатів. Оволодіння знаннями, виконавськими вміннями та навичками – це результат його активної діяльності. Звідси випливає, що активність є важливим фактором навчання та розвитку;

- *принцип рефлексії*. Дотримання цього принципу забезпечує безперервне усвідомлення, самоаналіз та самооцінку студентом власної навчально-виконавської діяльності та її результатів. Рефлексія – це шлях до самопізнання, самоорганізації та саморегуляції власного виконання. Рефлексія сприяє розвитку критичного мислення, самостійності, кращого осмислення студентом власного досвіду музично-виконавської діяльності.

- *принцип діалогічної взаємодії та творчої співпраці* педагога зі студентом. Рівноправний діалог стає механізмом саморозкриття індивідуальності майбутнього фахівця, який вчиться самостійно міркувати, відстоювати свої думки, ставити запитання і бути ініціативним. Створення педагогічних ситуацій діалогічної взаємодії є умовою реалізації розвиваючої стратегії фортепіанного навчання.

Важливе значення у підготовці майбутніх фахівців має застосування *технології проблемного навчання*, яка передбачає, з одного боку, моделювання педагогом проблемних ситуацій, формулювання проблемних завдань щодо художнього виконання музичних творів, з другого боку, активну пошуково-творчу, самостійну діяльність студента, який їх розв'язує. Внаслідок цього він набуває нових знань, умінь, опановує відповідні способи виконавських дій.

В умовах проблемного навчання педагог організовує пошук вирішення студентом проблемних запитань, розв'язання проблемних ситуацій, вказує на хибні шляхи, виявляє суть помилок та спрямовує свідому пошуково-творчу діяльність студента, не позбавляючи його самостійності. Метою такого типу навчання є не

тільки засвоєння відповідних знань, виконавських умінь, але й процесу їх отримання.

Особливість проблемного навчання полягає у зміні мотивації пізнавальної діяльності майбутніх фахівців: провідними мотивами стають пізнавально-спонукальні. При цьому виникає зацікавленість, яка сприяє активізації та ефективності навчально-виконавського процесу. Саме ефективність професійного розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва є важливою особливістю даної технології як технології розвивальної освіти.

Досить дієвою є *проектна технологія*. “Під проєктним навчанням студентів розуміють технологію активної самостійної пізнавальної діяльності, яка орієнтована на творчу самореалізацію особистості студента і спрямована на підвищення його професійної підготовки у вищому навчальному закладі” [2, с. 152].

Суть проєктної технології полягає в організації такого типу навчання, коли знання і навички набуваються у процесі виконання проєктів, які дозволяють вирішити ту чи іншу навчально-виконавську проблему в результаті самостійних дій студента з обов'язковою презентацією проєктів. У фортепіанному навчанні проєктом може бути самостійно вивчений твір, або частина твору. Задля його створення він має використовувати набуті знання та навички, активно включитися у пізнавально-пошукову, самостійно-творчу діяльність, здобувати нові знання, знаходити необхідні способи виконання. Таким чином, педагог створює “під час освітнього процесу такі умови, за яких його результатом є *індивідуальний досвід проєктної діяльності*” студента [3, с. 150].

За визначенням Д. Дьюї, – це «навчання через дію» та постійне відкриття.

Актуальність впровадження проєктної технології у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва визначається в тому, щоб навчати їх аналізувати, самостійно здобувати знання, способи художнього виконання музичних творів, здійснювати пошуково-творчу діяльність, адже самостійно здобуті знання найбільш міцніші.

Головна мета *технології створення ситуації успіху* – допомогти студенту відчути радість успіху. Педагог має створити таку ситуацію, дати можливість кожному студенту відчути досягнення успіху, радість від здолання труднощів, відповідних зусиль. Створення ситуації успіху “стає точкою відліку” [3, с. 199] для подальшого професійного розвитку майбутнього фахівця.

З педагогічної точки зору ситуацію успіху створює педагог шляхом поєднання способів і прийомів, які забезпечують успіх, посилюючи оцінний акцент на позитивних моментах навчально-виконавської праці студента. “Педагог повинен піклуватися про те, щоб навчально-виховний процес, який він організовує, містив у собі ситуацію успіху” [3, с. 210]. Тому педагогічно виправданим є створення ситуації успіху для переживання студентом задоволення від процесу й результату фортепіанного навчання.

З психологічної точки зору успіх – це переживання стану радості, задоволення від того, що результат, до якого особистість прагнула у своїй діяльності, або збігся з її очікуваннями, надіями, або перевершив їх. На базі цього стану формуються нові, більш сильні мотиви діяльності, змінюються рівні самооцінки, самоповаги. Водночас успіх – це стимул для подальшого зростання та подолання труднощів.

У сприянні успіху, педагогу доцільно використовувати технологічні операції створення ситуації успіху: здійснення оцінки діяльності студента з точки зору його зусиль та музично-виконавських досягнень; створення психологічної атмосфери радості та схвалення, у якій мають панувати підбадьорливі слова, доброзичлива міміка, позитивний настрій, зняття невпевненості у власних можливостях, розвиток мотивації до успіху.

У **висновках** доцільно зазначити, що в контексті новітніх освітніх тенденцій сучасності щодо вдосконалення змісту і якості навчання, актуальність інноваційного спрямування мистецької освіти майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання є беззаперечною. Визначальним у інноваційній стратегії музичної освіти є впровадження відповідних педагогічних технологій. Розглянуті технології: особистісно-орієнтованого, розвивального, проблемного навчання, проєктна технологія та технологія створення ситуації успіху спрямовані на особистісний розвиток майбутніх фахівців як суб'єктів навчання, здатних до самостійної, пізнавальної діяльності, творчого пошуку, самонавчання та постійного професійного зростання.

Література:

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
2. Інноваційні педагогічні технології: посібник / За ред. О.І.Огієнко; Авт. кол.: О.І.Огієнко, Т.Г.Калюжна, Ю.С.Красильник, Л.О.Мільто, Ю.Л.Радченко, К.В.Годлевська, Ю.М.Кобюк. К. 2015. С.152.
3. Освітні технології: Навч.- метод. посіб. / О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін.; За заг. ред. О.М.Пехоти. К.: А.С.К., 2001. 256 с.
4. Сисоева С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. К.: ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.
5. Український педагогічний словник /За ред. Гончаренко С. К.: Либідь, 1997. 374 с.
6. Shcholokova Olga. Новітні підходи та технології у професійній підготовці вчителя мистецьких дисциплін/ Innovative processes in education [Collective monograph] / The monograph is included in scientometrie database RSCI . AMEET Sp.zo.o., Lodz, Poland, 2017, S. 238-246.

HRYZOHLAZOVA Tamila.

Innovative direction of the training future teachers of musical art in the process of piano education.

The article updates the innovative direction of professional training of future music teachers. The content and features of the implementation of pedagogical technologies in the process of piano learning are highlighted: technologies of personal-oriented, developmental, problem-based learning, project technology and technology of creating a situation of success.

The essence of the ideas of person-oriented technology is to affirm the subject role of the student, who is an active participant in the learning process. The main tasks of designing personally-oriented piano training are: the teacher's study of the student's subjective experience, the creation of personally oriented situations in piano training, the development of initiative, independence, creative activity of the student, the creation of conditions for each student to achieve the appropriate level of success, the development of educational reflection executive activity, creating situations of interaction, dialogue, and cooperation in classes.

Developmental training is a type of training in which the development of the student as a subject of personal activity is the direct and main goal. The system of developmental education should be based on the following principles: increasing the volume of educational material, carrying out training at a higher level of complexity, accelerating the pace of processing educational material, moving away from passive, reproductive methods of activity, the principle of awareness and understanding of the learning

process, the principle of problem solving, the principle of activity, the principle of reflections, the principle of dialogic interaction and creative cooperation.

The technology of problem-based learning involves, on the one hand, the modeling of problem situations by the teacher, the formulation of problem tasks regarding the artistic performance of musical works, on the other hand, the active search and creative, independent activity of the student who solves them, as a result of which he acquires new knowledge, skills, masters the appropriate methods of executive actions.

The essence of *project technology* is the organization of this type of training, when knowledge and skills are acquired in the process of implementing projects, which allow solving one or another educational and executive problem as a result of independent actions of the student with a mandatory presentation of projects.

The technology of creating a situation of success is aimed at ensuring that the student gets satisfaction from the process and result of his educational and performance activities in the atmosphere of approval created by the teacher, because success is an incentive for further professional growth and overcoming difficulties.

Keywords: innovation, future music teachers, pedagogical technologies of personal-oriented, developmental, problem-based learning, project technology and technology for creating a situation of success, piano training.

References:

1. Dychkivska I.M. (2004), *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii*. Navchalnyi posibnyk. Kyiv, Akademydav. 352 s. [in Ukrainian].
2. O.I.Ohienko, T.H.Kaliuzhna, Yu.S.Krasylynyk et. al (2015) *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii: posibnyk*. Kyiv. S.152. [in Ukrainian].
3. O.M.Piekhota, A.Z.Kiktenko, O.M.Liubarska. (2001). *Osvitni tekhnolohii*. O.M.Piekhota (Ed.). Kyiv, A.S.K. 256 s. [in Ukrainian].
4. Sysoieva S.O. (2011). *Interaktyvni tekhnolohii navchannia doroslykh*. Navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv, VD «EKMO». 324 s. [in Ukrainian].
5. Honcharenko S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichniy slovnyk*. Kyiv, Lybid, 374s. [in Ukrainian].
6. Shcholokova Olga. *Innovative processes in education [Collective monograph] / The monograph is included in scientometric database RSCI. AMEET Sp.zo.o., Lodz, Poland, 2017, S. 238-246.*